

Přadková, Petra

Jak jsou tvořena pojmenování kulturních rostlin v slovinských nářečích

Opera Slavica. 2021, vol. 31, iss. 2, pp. 89-92

ISSN 1211-7676 (print); ISSN 2336-4459 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/OS2021-2-10>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/144219>

License: [CC BY-SA 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/)

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Литература:

CINGEROVÁ, N. – DULEBOVÁ, I.: *Kultúrne regióny Ruska*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2021. 200 s. ISBN 978-80-223-5113-3.

CINGEROVÁ, N. – DULEBOVÁ, I. – JALOVÁ, K.: *Historické a kultúrne pamiatky Ruska*. Heslár. Bratislava: Stimul, 2019. [online]. [cit. 24. 5. 2021]. <http://stella.uniba.sk/texty.FiF_NCIDKJ_pamiatky_heslar.pdf>.

This work can be used in accordance with the Creative Commons BY-SA 4.0 International license terms and conditions (<<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>>). This does not apply to works or elements (such as images or photographs) that are used in the work under a contractual license or exception or limitation to relevant rights.

<https://doi.org/10.5817/OS2021-2-10>

Jak jsou tvořena pojmenování kulturních rostlin v slovinských nářečích¹

KUMIN HORVAT, M.: *Besedotvorni atlas slovenskih narečij. Kulturne rastline*. Ljubljana: ZRC SAZU, 2018. ISBN 978-961-05-0088-9.

Slovinská jazykovědkyně Mojca Kumin Horvat se ve své knize *Besedotvorni atlas slovenskih narečij. Kulturne rastline* věnuje slovtvorným a lexikálním rozdílům nářeční slovní zásoby z okruhu kulturní rostliny. Zpracovává nářeční pojmenování planých ovocných stromů, nadzemních částí krmných plodin, druhů slámy, ovocných moštů a ovocných pálenek. Podkladem knihy byla autorčina disertační práce *Morfološka struktura in geolingvistična interpretacija rastlinskih poimenovanj v slovenskih narečjih* z roku 2012.

Knih formátu A4 sestává z 263 stran. Po obsahu následuje předmluva a úvod, dále šest kapitol. Knihu uzavírá seznam použité literatury, seznam zkratk a značek, soupis map a materiálových indexů a tabulka s naznačenou slovtvornou strukturou analyzovaných lexémů. V samém závěru knihy najdeme abecední rejstřík všech nářečních podob.

První kapitola *Metody přípravy materiálu* na s. 13 podává informace o materiálové základně. V knize v porovnání s disertační prací byla zhuštěna síť zkoumaných

1 Tento příspěvek vznikl s podporou dlouhodobého koncepčního rozvoje Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., RVO: 68378092.

bodů (z počtu 85 na 93) a byly vypuštěny položky nesouvisející s tematickým okruhem kulturní rostliny. Dále z původního materiálu zpracovaného v disertační práci byly při přípravě atlasu vyřazeny tzv. základní lexémy, např. názvy pro ovoce (jablko, hruška, češnja). Autorka vysvětluje, že tato pojmenování nemohla být s ohledem na cíle práce do materiálu zahrnuta, protože vykazovala převážně rozdíly fonetické, nikoli lexikálně-slovotvorné. Celkem je v atlasu zpracováno 22 položek slovinského nářečního dotazníku², publikovaného v časopisu *Traditiones*, který vydává Vědeckovýzkumné centrum Slovinské akademie věd a umění.

V první kapitole se také seznámíme se způsobem nářeční transkripce, najdeme zde podrobné rozdělení slovinských nářečí s jejich charakteristikou (včetně přehledné barevné mapy) a výčet zkoumaných obcí. U každé obce uvádí rok realizace nářečního výzkumu, jméno explorátora, iniciály (z důvodu ochrany osobních údajů nemohla být uvedena celá jména) a rok narození informátorů. Autorka zde též představuje metody sběru nářečního materiálu, který vedle vlastního výzkumu získala například i excerpcí seminárních a diplomových prací.

V druhé kapitole *Teoretická východiska* (s. 33) jsou vymezeny pojmy z oblasti slovotvorby, autorka se také zabývá motivovaností slov, předkládá přehled a popis sufixů zpracovávaných nářečních lexémů a uvádí příklady literatury, která se této tematické věnuje.

Následuje kapitola *Metody mapování a komentování nářečního materiálu* (s. 47). Po krátkém úvodu o vývoji mapování v slovinské dialektologii jsou představeny metody mapování použité v tomto atlasu. Vyskytují se v něm dva základní typy map: slovotvorné a lexikálně-slovotvorné. Všechny slovotvorné mapy v knize jsou svodné a jsou pouze značkové, prezentují jazykový materiál pomocí geometrických symbolů a jejich vnitřní a vnější modifikace, zatímco lexikálně-slovotvorné mapy jsou vypracovány kombinovanou mapovací technikou, užívají značky, nápisy a izoglosy.

Další kapitola *Mapy a komentáře* (s. 59) se již věnuje mapovému zpracování nářečního materiálu a komentářům. Materiál je rozdělen do pěti sémantických skupin, z nichž každá je zpracována v samostatné podkapitole (v závorkách uvádíme její název ve slovinštině a výčet položek mapovaných a komentovaných v rámci daného okruhu): *Plané ovocné stromy* (*Divja sadna drevesa: Divja jablana, Divja hruška, Divja češnja, Divje sadno drevo (splošno poimenovanje)*), *Nadzemní části krmných plodin* (*Nadzemni deli krmnih rastlin: Repni listi, Pesni listi, Korenjevi listi, Krompirjevi listi*), *Sláma* (*Slama: Fižolova slama, Koruzna slama, Pšenična slama, Ječmenova slama, Ržena slama, Prosena slama, Ovsena slama, Ajdova slama*), *Ovocný mošt* (*Sadni mošt: Jabolčni mošt, Hruškovo mošt*), *Ovocná pálenka* (*Sadno žganje: Jabolčno žganje, Hruškovo žganje, Češnjevo žganje, Žganje (splošno poimenovanje)*).

2 BENEDIK, F.: *Vprašalnica za zbiranje narečnega gradiva*. *Traditiones*. 1994, 23, s. 87–142.

Všechny tyto podkapitoly jsou koncipovány jednotně. Každá obsahuje několik svodných map a po jedné lexikálně-slovotvorné mapě pro každý sledovaný lexém, mapy jsou doprovázeny komentáři. Například podkapitola *Divja sadna drevesa* obsahuje svodnou mapu Strukturální typy lexémů, zobrazující územní rozšíření všech sufixů, kterými jsou utvořena nářeční pojmenování v této sémantické skupině (tj. pro planou jabloň, planou hrušeň, planou třešeň a obecné pojmenování pro planý ovocný strom). Následující čtyři mapy ukazují distribuci nejčastějších sufixů: Přípona *-(j)ak*, Přípona *-ica*, Přípona *-(j)ača*, Přípona *-ika*. Další mapa se týká víceslovných pojmenování. Z mapy je možné snadno vyčíst, že nejčastější jsou spojení s přívlastkem *divji*, a to *divja jablana*, *divja hruška*, *divja češnja*. Následuje část zaměřená již konkrétně na jednotlivé sledované výrazy sémantického okruhu, tedy na planou jabloň, planou hrušeň, planou třešeň a planý ovocný strom. Každá z těchto položek je představena na lexikálně-slovotvorné mapě doprovázené komentářem, připojen je též soupis nářečních podob v jednotlivých lokalitách.

V rámci sémantických okruhů jsou na samostatných mapách zpracovány tyto sufixy: pro okruh *Plané ovocné stromy*: *-(j)ak*, *-ica*, *-(j)ača*, *-ika*; pro okruh *Nadzemní části krmných plodin*: *-ac*, *-(n)ik*, *-ica*, *-ka*, *-je*; pro okruh *Sláma*: *-ica*, *-ka*, *-ina*, *-išče*; pro okruh *Ovocný mošt*: *-ac*, *-ak*, *-(n)ik*, *-ica*; pro okruh *Ovocná pálenka*: *-ac*, *-ica*, *-n-je*. Přípony, které tvoří areál nebo je jejich distribuce řídká, nejsou zobrazeny na samostatných mapách, jsou pouze popsány v komentářích.

V páté a šesté kapitole *Závěr* a *Souhrn* (s. 221 a 225) provedla autorka vyhodnocení slovotvorné analýzy nářečního materiálu jednotlivých sémantických okruhů a předložila závěry vyplývající z jejího zkoumání. Mimo jiné uvádí, že nářeční materiál okruhu kulturní rostliny je lexikálně a slovotvorně natolik různorodý, že je možné na základě toho podat slovotvorné charakteristiky nářečí, určit produktivnost a systémovou a zeměpisnou distribuci slovotvorných prostředků.

Velkým kladem této publikace je barevné provedení map, které velmi usnadňuje zejména čtení svodných map. I takto je tedy orientace v tomto typu map zprvu obtížná, ale po důkladném prostudování legendy, kde vedle symbolů najdeme i informaci, která barva symbolů v mapě přísluší které položce, lze z map vyčíst velmi mnoho. Například v kapitole *Divja sadna drevesa* se pro položku *divja jablana* užívá červená barva symbolů, pro položku *divja hruška* žlutá barva, pro položku *divja češnja* zelená a pro položku *divje sadno drevo* barva černá. Vlastně vždy stačí zjistit přiřazení barev pouze u první mapy jednotlivých sémantických okruhů, protože toto barevné schéma je jednotné pro všechny mapy v rámci okruhu.

Autorčin cíl provést geolingvistickou analýzu slovotvorně diferencovaného materiálu a na základě toho ukázat, že strukturální typy lexémů a jednotlivé slovotvorné

prostředky mají v nářečích svoje typické areály, byl zcela jistě dosažen. Tato práce může posloužit jako předloha pro další slovtvorné anlyzy nářečního lexika z jiných sémantických okruhů.

Petra Přadková

Literatura:

BENEDIK, F.: *Vprašalnice za zbiranje narečnega gradiva*. Traditiones. 1994, 23, s. 87–142.

ISSN 0352-0447.

KUMIN HORVAT, M.: *Besedotvorni atlas slovenskih narečij. Kulturne rastline*. Ljubljana:

ZRC SAZU, 2018. ISBN 978-961-05-0088-9.

Toto dílo lze užit v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-SA 4.0 International (<<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.